

Генерал-мајор **ВЕКОСЛАВ КОЉБ**

УТИЦАЈ ТЕХНИКЕ НА ОРГАНИЗАЦИЈУ АРМИЈЕ

Некада су се наоружање и организација војске мењали тек по истеку неколико деценија, па чак и векова. У савремено доба продукционе снаге су тако развијене, да се техника наоружања и опреме мења чак и унутар једне деценије.

У ратним максимама Наполеона I, објављеном 1897 године, речено је: „Циљ ратне вештине је да се упознају услови за ангажовање снага у бици под најповољнијим условима. Организација, наоружање и обука трупа остварују се за време мира“. Насупрот томе, данас се маневар у рату, поред класичног маневра армијама на војишту, остварује не само маневром технике, тј. маневром масе ратног материјала, него и маневром на индустриском и истраживачко-проналазачком пољу у циљу све већег побољшања квалитета ратних средстава. Претставници ваздухопловства САД изјавили су пред Конгресом да сваки тип авиона, по правилу, застарева четири године после његовог увођења у опрему армије. Сем тога је познато, да су се противавионска и противтенковска оруђа, као и тенкови из времена почетка Другог светског рата, при завршетку рата, могли сматрати само старим гвозђем. Може се слободно рећи да наоружање и опрема константно еволуирају и да су, при томе, и организација и тактика подложне непрекидним променама. Због тога је природно што се организационе форме армије морају стално прилагођавати наоружању и опреми.

Док некада нису морали постојати неки посебни органи за решавање организационих питања, данас је то посве нормална појава. И не само то. Кадрови који се баве организационим питањима врше веома интензивну и непрекидну службу.

Вредност наоружања

Када је реч о војној техници, пре свега треба мислити на наоружање, иако је и остала техника, а нарочито она која повећава покретљивост, од врло великог значаја. Због тога је и најправилније да се ови фактори узајамно повежу. Неки сматрају да се вредност наоружања може ценити на основу даљине дејства, разорне (уништавајуће) моћи, тачности погађања, масовности дејства и покретљивости.¹⁾ Дакле, оно оружје које има највећи домет, које је најефикасније, најтачније и најпокретљивије постаће врло важан и утицајан

¹⁾ Види Fuller: Armament and History (Наоружање и историја).

фактор на целокупну организацију армије. Оно ступа прво у борбу и води ју под заштитом и са ослоњем на остала оружја и опрему. У томе, наравно, не треба ићи тако далеко као енглески генерал Фулер у својој запаженој књизи „Наоружање и историја“, сматрајући да такво наоружање треба да постане тако доминантно да му се мора прилагодити и целокупна организација армије. Ово из простог разлога што наоружање може да постане од релативне вредности. Пре свега, може се очекивати да ће се ускоро појавити одговарајуће противсредство, а сем тога ту су од утицаја прилике земљишта и времена.

Правилна и благовремена оцена важности оружја није ни мало лака ствар. Најзад, ту су економски и други фактори од којих зависи да ли ће се дотадање наоружање моћи бацити у старо гвожђе и заменити новим, које на пракси можда и није још довољно испробано.

Неоспорно је да су на пропаст Римског Царства утицали првенствено друштвени односи. Но, тачно је и то да Рим није могао уочити важност бацачког оружја (првенствено стреле са луком) које су народи долазећи са истока одавно и свестрано примењивали, јер су им то њихови друштвени односи омогућавали. Романски борбени поредак није се морао бојати коњице све док је остао у кохезији и реду. Међутим, повећање бацачких борбених средстава уносило је неред и дабављење у фалангу и тиме стварало повољне услове за употребу коњице. Западноримске војске, изнутра олабављене друштвеним трулежом морале су, у четвртном веку нове ере, подлећи новом наоружању и новој тактици војски које су се могле стварати само у новим друштвеним односима. Источно Римско Царство успело је знатно боље да се прилагоди новоствореним условима. Бацачко оружје које су наметале снаге, долазеће са истока, усвојено је благовремено, а тактика је под вештим руководством познатих војсковођа Велизара и Нарзеса, веома успешно прилагођавана новим приликама. Као што је познато, Источно Римско Царство надживело је Западно Царство за читавих хиљаду година. Оно је срушено тек падом Цариграда, 29 маја 1453 године, ударцима тешких бомбарди Султана Махмуда, тј. на прагу новог доба историје наоружања — доба барута.

У 14 веку, када је енглески феудализам већ био на издисају, појављивале су се нове снаге са извесним националним обележјем. Под таквим условима могле су се створити и оружане снаге опремљене дугим енглеским луком, чије су стреле већ имале домет од око 250 м. Грађани одређеног имовног стања морали су поседовати тај лук и вежбати се у руковању њиме. У бици код Кресија, 20 августа 1364 године, долази до судара између енглеске полунационалне војске, састављене од $\frac{3}{4}$ пешака и $\frac{1}{4}$ коњаника, и француске феудалне војске под Филипом од Валоа, која се састојала од $\frac{2}{3}$ оклопних коњаника и свега $\frac{1}{3}$ пешака. Феудална војска тешко је поражена заслугом дугог енглеског лука, тако да се сматра да је овом битком задат смртоносни удар феудализму, који је и иначе већ био на издисају, тим пре што су нове друштвене снаге капитализма долазиле све више до изражаја и што се у то време појављује и ватрено наоружање. Топови су ру-

шили градове и замкове — утврђена упоришта феудализма — између којих је маневрисала феудална оклопна коњица.

18 и 19 век карактерише ручно пешадиско наоружање — *пушка* (иако су и тада важну улогу играли артиљериско наоружање и коњица) као одраз растуће индустријализације капиталистичког доба и нових идеја о масовности армије. Она уноси и посве нове револуционарне погледе на тактику, која се огледа у растреситим линиским стројевима, вешто прилагођеним земљишту. Армије које нису то увиђале или нису то увиделе довољно благовремено тешко су могле одолети налету нових снага (на пример Аустријанци 1866 године).

Топ и *митраљез* давали су видан печат целокупној тактици у Првом светском рату, али то није благовремено уочено и искоришћено, јер би, вероватно убрзо после тога дошло до застоја и стабилизације фронта да је нека од зараћених армија била ојачана довољном количином овог оружја. Сетимо се само какво је преимућство имала немачка војска у почетним граничним биткама на Западу због надмоћи од свега неких 200 тешких пољских артиљериских оруђа.

Други светски рат карактерише се огромном улогом *оклопних снага* и *ваздухопловства*. Армије које су изграђиване на недовољно проученим искуствима Првог светског и погрешним закључцима из Шпанског грађанског рата — заснивајући своју снагу на артиљерији и аутоматском наоружању уз непосредну подршку тенкова и ваздухопловства — морале су доживети горка разочарања. Благодарећи већој брзини, великом радијусу дејства и радиовези тенковске јединице су добиле дотада невиђене могућности. Масовне оклопне снаге, подржаване ваздушним флотатама, омогућиле су да се непосредно после тактичког удара продужи дејство оперативног значаја.

Од каквог утицаја може бити извесно оружје врло јасно се види у поморском ратовању у коме је све до Другог светског рата суверено владао бојни брод. Јачина једне ратне морнарице ценила се, углавном, по броју и тонажи бојних бродова. Данас језгро флота постаје носач авиона, док се бојном броду додељује скромна улога заштите носача авиона. Авион је у ратној морнарици постао оружје које најбоље одговара условима, нарочито у погледу даљине дејства, покретљивости и ударне моћи. Међутим, фелдмаршал Моунтгомери, истина уз жестоке и оправдане приговоре америчких морнаричких стручњака, прориче и носачима авиона слабу перспективу. Он сматра да и носачи авиона неће бити потребни, јер авиони, због растућег радијуса дејства и брзине лета, могу да изврше све задатке, па и господарење морем, ако се буду ослањали на копнене ваздухопловне базе.

Ако управимо поглед на будућност онда можемо доћи до закључка да би атомско наоружање, уколико не дође до његове забране, свакако имало ванредно велики утицај не само на организацију и тактику, већ и на оператику и стратегију. Према томе, веома је важно уочити које наоружање, под одређеним условима земљишта и времена, најбоље задовољава напред изнете услове и које ће имати највећи утицај на тактику, оператику и стратегију.

Снаге ослонаца и маневра

Ако се осврнемо на развојни период војне организације и ратодводства од најстаријих времена до данас, уочићемо сталну тежњу да се у оквиру борбеног поретка одређује део снага који треба да послужи као *ослонац*, као подржавајућа и обезбеђујућа сила оног другог дела који треба да врши *маневар*. Природно је да ово мора имати видног одраза на организациску структуру армије, а пре свега на њену поделу на видове и родове. Међутим, то не значи да у појединим временским периодима није било отсуства неке изразите маневарске снаге у општем склопу дотичне војне организације. С друге стране, треба констатовати и то да такве периоде карактерише и стерилност тактике и ослањање првенствено на силу, ангажовану у фронталном удару. Такав печат носе многе битке античког доба, на пример, код Маратона, Платеје, Леуктре и т.сл. Такви су и многи судари феудалног доба у којима се боре искључиво оклопљени коњаници. У бици код Таљакоце, 1268 године, оклопни витезови Карла Анжујског, услед тежине оклопа, избацивали су исцрпене Гибелине из седла, једноставним подухватањем испод рамена.

Нешто слично можемо запазити и у Првом светском рату, који се карактерише отсуством неке изразите маневарске снаге, јер коњица, иако доста бројна, услед поражавајуће моћи ватреног наоружања, као маневарска снага није могла да дође до изражаја. То је довело до познатих фронталних битака материјала (код Вердена, на Соми, код Малмезона, итд.). Такву карактеристику носе управо све операције на Западном фронту после битке на Марни почетком септембра 1914 године, које су иначе познате под именом рововског рата, а не чине изузетак ни завршне битке 1918 године. Неки чак сматрају да је тај рат одлучен више дејством блокаде и глади него оружјем на копну.

Фулер²⁾ сматра да подела улога борбеног поретка, а у вези с тим и организациона подела, произлази из чињенице да је заштићена офанзивна сила јача од незаштићене, односно, да ће снага ударне — маневарске — групе бити утолико ефикаснија уколико је буде боље потпомагала подржавајућа — помажућа група на коју ће се ослањати. Треба, дакле, да се изврши подела на оне који боље ударају и на оне који могу више да издрже, тј. на оне који се боље и брже крећу и на друге који се чврсто држе.

Тежња за оваквом поделом испољава се већ у најраније доба, јер се ускоро поред пешадије, која је сачињавала фалангу, појављује и лака пешадија. Но, прави инструмент маневра добијен је тек појавом коњице. Александар Велики изборио је 15 победа у 22 успешне битке, захваљујући ефикасно употребљеној коњици. Фаланга, заштићена помоћном коњицом, претстављала је ослонац борбеног поретка, док је тешка коњица била главна ударна и маневарска снага. Сличну улогу одиграла је коњица и у Римско доба, нарочито у биткама код

²⁾ Fuller: Armament and History (Историја и наоружање).

Кане и код Заме, у којима је победа Ханибала, односно Сципиона, изборена благодаречи великим делом баш том изразитом фактору маневра.

И у феудално доба, када су се зарађене стране састојале првенствено од оклопних коњаника, маневар је често оствариван на тај начин што је један део оклопника сјახивао за борбу пешке, док је други претстављао маневарско-ударну снагу.

У доцније доба, пиво маневра претстављала је поновно пешадија подржавана артиљеријом, а маневарску групу сачињавала је коњица. Ово је трајало све док дејство коњице није онемогућено ефикасношћу пешадиског наоружања, брзометне пушке и аутоматског оружја, а знатним делом и ефикасношћу артиљериске ватре. Већ у другој половини прошлог века у Француско-пруском рату 1870/71 као и у Првом светском рату, коњица није могла да одигра своју маневарску улогу (чак ни у фазама и на војиштима где операције нису биле рововског карактера, например, на Источном фронту).

Појава брзометне пушке наговестила је сумрак коњице, а аутоматско наоружање значило је код многих армија њено брисање из организационе шеме родова војске. Она се задржала једино још у оним државама у којима постоје знатне површине земљишта којим је отежан покрет савремене технике, али коњица и ту има само значај пешадије преношене коњима.

Нова маневарска снага, у виду оклопних снага и ваздухопловства, проузроковала је да се ваздухопловство појави као нови вид оружаних снага равноправан са копненом војском и ратном морнарицом. Неки писци су му приписивали доминантну улогу а и сада на том становиштву стоји амерички „Нови поглед“, повезујући ваздухопловство са савременим атомским средствима. Готово истовремено са ваздухопловством на организационој шеми се појављују и два нова рода копнене војске — оклопне јединице и јединице везе. Ефикасност оклопних јединица, нарочито на оперативном плану, условљена је постојањем савремених радиосредстава.

Оклопно возило је синтеза покрета и ватре, покрета и заштите, динамике и статике, слично ратним пловним средствима на мору, а то значи да се многи поступци поморске тактике сада преносе и на копнени рат.

Организовање нових врста оружја у родове односно у видове оружаних снага није ишло лако. Тако су, например, тенкови у саставу западних савезничких армија 1940 године морали да искусе сву горчину неуспеха због тога што су махом употребљавани као врста пешадије, односно коњице. Ваздухопловство још ни данас није свуда аутономан вид оружаних снага. Део ваздухопловства је и сада у саставу америчке ратне морнарице. Није свуда чиста ситуација ни са територијалном противавионском артиљеријом — негде је саставни део артиљерије, а понегде ваздухопловства. У Немачкој је противавионска артиљерија и из политичких разлога била у саставу ваздухопловства да би оно, у случају потребе, држало у шаху копнену војску, која је, на челу са Генералштабом, сматрана противником

личности Хитлера, док је ваздухопловство, под командом Геринга, било чистокрвна националсоцијалистичка институција.

Због техничких усавршавања на пољу ваздухопловства и морнарице дошло је до формирања нових врста класичних родова: поморско и ваздушно десантних јединица, увећавајући и на тај начин средства маневра.

Најзад, последњи рат дао је још једну нову варијанту маневарске групе, која је тако вешто примењивана у току нашег Народно-ослободилачког рата. То су партизанске снаге у односу на снаге које воде фронталну борбу. Истина, оваква маневарска група била је позната и у ранијим временима, али се она у савременим друштвеним односима и под условима модерног наоружања и опреме могла развити у снагу изванредне важности и јачине.

У поморском ратовању дејство ударног — маневарског дела ратне морнарице, тј. *флоте* не би се могла ни замислити без изграђених ослонаца које претстављају поморске базе, а у којима флотне јединице имају своје упориште, заштиту, изворе снабдевања и могућности одмора и прихвата посада бродова. Поморска доминација остварује се колико постојањем јаке флоте толико и довољним бројем ратних поморских упоришта. Слична појава се афирмише и у оквиру савременог ратног ваздухопловства које све више условљава добро уређене копнене базе и летилишта.

Техника или човек

Дилема да ли дати приоритет техници или човеку постала је у савременом животу готово синоним супротности између Запада и Истока. Док Запад заснива своју снагу на огромном индустријском капацитету и квалитету своје производње, дотле Исток знатним делом гледа своју силу у огромном људском потенцијалу. Док једни мисле да се рат може добити „простим притискивањем на дугме“, како неки карикирају ово гледиште, без већег учешћа људи у сукобу, дотле други виде да се у недостатку технике успех у рату може постићи масовним ангажовањем људи, без обзира и на велике губитке који ће се претрпети. Корејски и индокинески сукоб су донекле практична проба једног и другог погледа на ратоводство. Наравно да ова супротна гледишта нису само производ нечијих комбинација и жеља, већ су заснована на веома реалним чињеницама односно на факту да једна страна има оно што друга нема.

Кроз призму чињенице да Исток зазире од техничке ефикасности Запада, а Запад од људског потенцијала Истока, треба посматрати и нека настојања о којима продиру вести у јавност. На Западу се, на пример, каже „ако се не можемо сложити на бази апсолутне забране атомских средстава у ратне сврхе онда би требало забранити бар нуклеарна средства стратeгиске намене, а дозволити употребу атомских средстава тактичке намене“, односно како се вешто изражавају „нуклеарне пројектиле из класичног наоружања“. То значи да би Запад желео да употреби нуклеарна средства против масовних

војски са класичним наоружањем које ће му наводно супротставити Исток, с једне, и да заштити своје градове и индустријске центре, тј. циљеве стратемиске атомске бомбе, с друге стране. Природно је да и на Истоку виде у чему је ствар, па се кроз уста маршала Васиљевског и Коњева истиче осетљивост западних градова и индустрије баш од стратемиског бомбардовања. Они кажу: „Ко седи у стакленој кући не треба да се баца каменицама“. Можда ће се ставити примедба да и Исток има тактичко атомско наоружање. То је вероватно тачно. Но, треба имати у виду чињеницу да тактички и оперативски правци имају свој одређени капацитет и да свако њихово преоптерећење значи повећање губитака. Капацитет праваца се знатно смањује у условима атомске опасности, а то значи, да надмоћ Истока у класичном наоружању и људском потенцијалу, не може доћи до пуног изражаја на бојишту или бар без знатних тешкоћа, чак и под претпоставком да и Исток располаже тактичким нуклеарним наоружањем. Најзад, треба имати у виду и то да је тешко разграничити докле иде тактика и оперативика, а где почиње стратегија. Немци су 1939/40 године бомбардовали Варшаву, Ротердам, Хаг, Београд, Лондон и друге градове, а при томе су тврдили да су та бомбардовања само тактичког значаја — да су била само ваздухопловна припрема напада копненим снагама. За оправдање својих поступака неке од ових градова називали су и тврђавама. Због тога, ако се жели нешто урадити на пољу забране атомске енергије у ратне сврхе, она мора да буде као ратно средство забрањена *интегрално у целини*.

Напред изнета дилема претставља извор других организационих проблема које су покушавали да реше многи војни и други организатори.

Питање, да ли у војној организацији треба дати приоритет квалитету или квантитету, увек је било камен спотицања и противречних мишљења. Познате присталице квалитетне, па макар и мање армије, као што су Немац фон Сект, Француз де Гол, Енглези Лидел Харт и Фулер, а у последње време и Американац Редфорт у своје програму „Нови поглед“, сматрају, да се таква армија може успешно борити противу бројно знатно надмоћнијих снага. Та своја гледишта заснивају и на искуствима Другог светског рата, у коме су неке масовне, а слабије наоружане снаге у првој фази рата претрпеле катастрофалне поразе. Тако су немачке оклопне и ваздухопловне снаге, које у склопу осталих снага нису износиле више од 200.000 људи, задале смртоносни ударац Савезничкој армији од неколико милиона људи. Они даље истичу да боља и масовнија производња не туче само конкурента на тржишту, већ и противника у ратном сукобу. Из тога се рађа још једно питање о коме организатор мора водити рачуна, тј. да ли ће приоритет имати ратници или радници, односно армија или фабрике.

Прави одговор на поменуте дилеме не може се наћи ни у једној ни у другој крајности. Он се налази у компромису између технике и човека, квалитета и квалитета, броја ратника и радника. Другим речима квалитет треба постићи у масовности повезаној са техником. У овом светлу треба гледати и стање у коме су се налазиле армије у

завршној фази последњег рата. У почетку тога рата се заиста показало да и мања, технички добро опремљена армија може постићи видне успехе против масовне и слабо опремљене војске, али само у случају ако та војска нема довољно борбеног духа и морала и ако је слабо вођена. Наш Народноослободилачки рат показао је и то да и човек врло слабо наоружан, али високог морала и борбеног духа, може успешно да се бори против технички високо опремљеног непријатеља. То се показало и у Кинеском народном и у Индокинеском рату. Корејски рат, у коме су се сукобиле масовна слабије наоружана армија и војска технички ванредно опремљена, завршен је са очигледним реми резултатом. Изнета поставка се потврђује и садањим настојањима једне и друге стране. Наиме, технички јача страна се бори за освајање области које су насељене масама људског елемента, тежећи при томе да супротној страни што више отежа или онемогући техничко ојачање док се код ове запажа супротна тенденција за техничким ојачањем пошто већ влада простором на коме живи око 900 милиона људи.

Независно од напред изнетих настојања, и у оквиру армије организоване на принципу масовне примене технике, очигледно се испољава тенденција за подизањем ватрене и оклопне моћи јединице, увођењем аутоматизације, машинизације и повећањем броја тешког наоружања. Некадањи пешадиски пук састојао се од 16 једнородних стрељачких чета наоружаних пушкама и формираних у 4 батаљона. Доцније су уведене пуковске, затим батаљонске и, најзад, четне митраљеске јединице. Овим путем се иде и у ојачавању јединица топовским и минобачачким наоружањем. Данас готово свуда преовлађује тенденција да се и пушка свакога стрелца замени полуаутоматском или чак аутоматском пушком. По моме мишљењу, недовољно енергично прилажење решавању овога проблема значи само губитак у времену и материјалу, а и кочење развитка пешадије. Као што се види, постоји општа тенденција децентрализације тешког наоружања која је понегде захватила само батаљон, на другом месту је продрла већ и у чету, а понегде чак и у вод.

Напред изнета тенденција имала је и другу последицу. Због пораста ватрене моћи могла су се, па и морала смањити бројна стања јединица. Од некадашњег пешадиског пука од 4.000 људи наоружаних пушкама остало је свега нешто више од половине, али је при томе његова ватрена моћ неколико пута повећана. Некадашња пешадиска дивизија од око 20.000 — 25.000 људи данас је сведена на 10.000 — 15.000 људи.

Појачање ватрене моћи јединица, па чак и сваког појединог војника нужно је и због могућности употребе нуклеарних средстава. Наиме, нуклеарно наоружање условљава већу растреситост у борбеним порецима, а ови с друге стране, треба да имају одговарајућу нападну и одбранбену снагу која се може обезбедити повећањем њихове ватрене моћи. Није ли и увођење атомске пушке један од путева за постизање тога циља?

Немачка пешадиска дивизија имала је 1941 године 441, 1942/43 године 767 а 1944 године 1595 аутомата, при чему се и њено бројно стање постепено смањивало од 10.000 на 7.000, односно 4—5.000 људи, а да њена ватрена моћ није ни мало смањена (пошто један пушкомитраљез има ватрену моћ колико 10, а митраљез колико 30 стрелаца наоружаних пушкама). Томе треба додати и појачање од аутомата, топова, минобацача, итд. Таква преоријентација једне армије налаже и посве нове захтеве у производњи, јер је за опслуживање једног митраљеза потребно далеко више позадинских радника него за једног борца наоружаног пушком (око 8 : 1).

Због могућности употребе нуклеарног наоружања, свакако треба тежити да се смањи и данашња дивизија која је под таквим условима сувише гломазна. Зато се, према неким подацима из војних часописа у САД врше испитивања т.зв. „цепне дивизије“ од 4—5.000 људи, али са знатним појачањем ватрене моћи. Наиме, због велике убојне моћи нуклеарног наоружања распоред јединица треба да буде на већој просторији. У том циљу оне треба да буду што мање, а да при томе буду способне за самостално дејство и што јаче ватрене моћи.

До друге половине осамнаестог века пукови су били најкрупније организационе јединице. А када су нови производни односи капиталистичког доба омогућили наоружање и опрему масовних војски, онда су дотадашњи оквири постали сувише уски, тако да се дивизије први пут појављују у Седмогодишњем рату. Наполеон је после увођења опште војне обавезе развио корпусе, а у Француско-пруском рату појављују се и армије. Даље повећање ангажованих маса у Првом светском рату доноси нову организациону јединицу „фронт“ односно „групу армија“. Због даљих мера за масовнију мобилизацију људства, у последњем рату и поред смањења броја људи у оквиру јединица, повећањем њихове ватрене моћи, код Совјетске армије се појавила група фронтава као посебан организациони ешелон. Истина, то је била само привремена форма, на пример, у Стаљинградској, Јаш—Кишињевској, Белоруској и неким другим операцијама. Док је јачина одељења у Првом светском рату износила око 15 људи, она је у Другом светском рату смањена на око 10, а сада се, због даљег повећања аутоматизације, постављају озбиљнији захтеви да се и даље смањи — на командира и 5 стрелаца. Тиме би се за фабрике и друге службе могао обезбедити још већи број радника или повећати број јединица, задржавајући, а можда и даље повећавајући, лествицу командних ешелона. Према томе, повећање ватрене моћи јединица условљава и омогућава смањење броја људи у њима, с једне, и намеће повећање броја командних ешелона, с друге стране. Међутим, пракса показује да повећање броја командних ешелона од одељења до групе фронтава (којих већ сада има 9) знатно отежава командовање. Због тога не треба да се чудимо што извесни стручњаци предлажу смањење одељења на 6 људи, а повећање броја одељења у воду, броја водова у чети, чета у батаљону и батаљона у бригади на пет, тако да би се добила формација батаљон — бригада — корпус, при чему би отпао дивизијски командни ешелон. Другом комбинацијом препоручује се изостављање

пуковског командног ешелона тако, да би самостални батаљони (дивизиони) улазили непосредно у састав дивизије, као што је то, на пример, већ усвојено код америчке оклопне дивизије.

Повећање количине техничких средстава наоружања и покрета условило је и појаву нових врста великих јединица: артиљериске и противавионске бригаде (2 пука), дивизије и корпуси; ваздушно-десантне дивизије и корпуси; поморско-десантне бригаде и дивизије; оклопне бригаде, дивизије, корпуси и армије. У Немачкој су се биле појавиле велике јединице посебне врсте — 16 копнених дивизија ваздухопловства, које су сматране Геринговом војском, од којих су, на пример, три биле употребљене при покушају деблокаде Стаљинграда у саставу групе Манштајн. Оне су формиране из претеклог персонала, у фази опадања јачине летећег дела ваздухопловства са тежњом да се ваздухопловни стручњаци држе на окупу. Претекло ваздухопловно особље употребљено је и за формирање падобранских дивизија које су употребљаване у борбама на копну. У почетку 1945 године при одбрани Доње Рајне појавила се чак и Прва падобранска армија. То је, дакле, специфичан начин утицаја технике на војну организацију. Немачки команданти се много жале на овакав правац организације због тога што су се тиме квантитативно и квалитативно слабиле остале оружане снаге, тим пре што се паралелно развијала и посебна партиска војска — СС дивизије (укупно 37) и корпуси — као лична Химлерова војска.

Насупрот јединицама велике ватрене моћи, засићених техником и везаних за комуникације и позадинске базе, стоје партизанске јединице које својим препадима, заседама, инфилтрацијама, вођењем борбених дејстава на целој дубини војшта и ратишта уносе специфичне тактичке поступке. Таква борбена дејства изводе јединице организоване на посебан начин. Оне се састоје првенствено од пешака, способних за маневар ван комуникација, ослобођених многобројних транспортних средстава за борбене и животне потребе које углавном окупају од непријатеља. Њихова одељења износе 5—6 људи, водови 15—20; чета 50—60; батаљони 150—200; бригаде 600—1.000, а дивизије 3—4.000 људи.

Нове карактеристике родова и видова армије

Савремена техника уноси још једну карактеристичну црту у организацију јединица. Она захтева све већи број разних специјалиста. Док је пре педесет година, обука пешадиског пука, који је био наоружан само пушкама била прилично лака, она је данас веома тешка и сложена. Данас су пук и батаљон, а све више и чета здружене јединице, у којима се налази чак и по неколико родова и служби. Данас у пешадиском пуку, поред пешадије, постоје артиљерија, инжињерија, тенкови, везисти и скоро све позадинске службе. Негде су то разни родови и службе, а негде је све то пешадија. Слична појава се запажа и у другим родовима: артиљерији, инжињерији, оклопним јединицама. Једном речи у савременој организацији родови све

више нестају, а нестаје и некадања оштра подвојеност између појединих видова, док се, с друге стране, повећава број и важност специјалности. У ратној морнарици видимо поморско-десантну пешадију и остале родове уз њу: обалску артиљерију, поморску инжињерију, итд. Слична појава постоји и у ваздухопловству. Енглески писац Лидел Харт, иако претерује у овом погледу, ипак износи доста истине када каже да нема много разлике у техници и тактици обуке једне посаде тенка и неке поморске јединице, а нарочито оне малог типа. Због тога он сматра да постепено нестају и видови оружаних снага. Зар то не долази до видног изражаја и код разних комбинованих операција, у којима је понекад тешко одредити какав треба да изгледа руководећи орган. Ко треба да командује у поморско-десантним операцијама, да ли официр копнене војске или ратне морнарице? Обожаваоци копнене стратегије и тактике ће наравно казати да то треба да буде старешина копнене војске. Међутим, на Тихом Океану су таквим акцијама често руководили поморски официри, тако да су и никле поморско-десантне снаге у саставу ратне морнарице.

Бојна готовост армије у свако доба

Савремена техничка средства велике брзине и ефикасности уносе у организацију још једну карактеристичну црту — могу се употребити изненадно и при томе постићи велике резултате. Због тога постоји могућност њихове употребе без класичног објављивања рата. Такве околности изискују да армија, или бар један довољан њен део, мора бити у свако доба спреман за одбрану, за одбијање изненадне агресије и за наношење одговарајућег противудара. Према томе, тај део мора бити тако организован, формиран и опремљен да сваког часа може кренути да би одбранио интересе земље. Он дакле, мора бити ратног састава, или бар приближан њему, нарочито ваздухопловство, морнарица и оклопне снаге, као и остале јединице у приграничној зони и фортификациским објектима. То би била савремена заштитна војска, која је и раније била позната под именом „troupe de couverture“, а која у садањем доба добија нов лик и ново још веће значење. Под њеним окриљем треба да се изврши масовна мобилизација државе. Такав карактер неки дају и трупам Северноатлантског пакта које њене чланице држе у Западној Европи. Но, таква војска не мора имати само одбранбени карактер, већ у датом моменту може постати и инструменат изненадне офанзиве.

Могућност јединствених снага за маневарско и планинско земљиште

Одувек је постојала основна разлика између јединица намењених за ратовање на маневарском и планинском земљишту у погледу њихових транспортних средстава. Наравно, ту су постојале и неке мање важне разлике, на пример, у наоружању, опреми, обуци трупа, итд., које су се погодним компромисима и другим мерама могле доста ублажити. Међутим, због све веће моторизације јединица и њихове везаности за добре путеве, разлика између јединица подесних за ма-

неварско и планинско земљиште постала је још изразитија и осетљивија. Ово тим пре што ће равничасто и благо брдско земљиште, као и зоне дуж важних комуникација, бити под знатно јачим ударима нуклеарног наоружања (ако буде употребљено) него планинске, крашке и пошумљене области. Можда ће баш такве области ради тога у будућности постати погодније за маневровање и добити назив маневарско земљиште.

Планинске односно брдске формације имају велики недостатак у томе што је однос броја њихових бораца према неборцима далеко неповољнији него у јединицама нормалног типа и што је, и поред свега тога, њихово снабдевање скопчано са изванредним тешкоћама. То наводи на помисао да би требало ограничити број специјализованих планинских јединица на најнужнију меру и у одређеним областима образовати резерве товарних јединица, брдске артиљерије, планинских специјалиста — смучара и верача и остале опреме која је потребна за планинско ратовање. То би наравно био компромис, који би као и сваки други компромис, имао колико добрих толико и рђавих страна.

По моме мишљењу, овај би се проблем могао много ефикасније решити ако би се створила таква формација јединица која би била подесна за дејство по сваком земљишту, уз извесне ситније допуне или измене. Наравно, то се може постићи ако би хеликоптер играо ону улогу која се од њега очекује. То више није ствар фантазије, јер се већ сада са успехом уводе у употребу и хеликоптери од 3, па чак и од 5 тона носивости. А један једини хеликоптер од 3 тоне може да замени око 300—400 товарних грла, ако се, поред носивости, има у виду и његова брзина кретања. Поред тога јединице са хеликоптерским транспортом постале би много покретљивије и ослободиле би се великог баласта који им одужава колоне и отежава снабдевање. Оне би тиме постигле огромну уштеду у људству, јер за 300—400 грла стоке треба бар 150—200 коњоводаца, чије издржавање кошта даљих 30 — 40.000 динара дневно, не рачунајући њихово наоружање. Уштеђено људство се може корисније употребити за борачке дужности. Ако би се употребили и хеликоптери од свега једне тоне носивости, њихови резултати би се свели на $\frac{1}{3}$, али би и такви апарати били веома ефикасни на томе пољу. Само два до три таква мала апарата била би довољна за снабдевање једне самосталне бригаде, а то свакако уноси посве нове елементе и у организацију и у тактичке могућности јединица. Иако су хеликоптери засада доста скупи и компликовани, ипак верујем да ће, благодарећи усавршавању технике, ускоро постати посве рентабилни, нарочито ако се узму у обзир сви напред изнети рачунски фактори. Иако неки сматрају да су хеликоптери јако изложени ловачкој авијацији, треба имати у виду да хеликоптер може да лети веома ниско, прилагођавајући лет конфигурацији земљишта и користећи сенке планинских падина. У сваком случају хеликоптер може бити мање изложен нападима ловаца него теретни аутомобил који је везан за пут, а нарочито ће бити мање изложен нападима са-

времених ловаца који имају такве брзине да се не могу упуштати у тако ризичан лет и напад на хеликоптере.

Према томе, ово ново транспортно средство могло би постати универзално за маневарско и планинско земљиште, у чему се и огледа битна разлика између јединица пољског и планинског типа. Тиме би се добиле универзалне трупне јединице подесне за употребу на маневарском, крашком и планинском, као и на сваком другом земљишту специфичних особина.

Савремено наоружање и стари организациски и тактички оквири

Искуство прошлога рата је показало да може постати веома опасно ако би се нова оружја и нова опрема употребљавала у старим организациским и тактичким оквирима, односно, ако би се накалемиле на старе организациске и тактичке формуле. Французи, а с њима и остали савезници у пролетњој кампањи 1940 године, нису учили нове могућности тенкова и ваздухопловства. Они су употребили тенкове првенствено за непосредну подршку пешадије, што је изазвало јаку организациску и тактичку децентрализацију овог борбеног средства. На сличан начин била је предвиђена и употреба тактичког ваздухопловства. Иако су и тенкови и ваздухопловство били употребљени у знатном броју још у Првом светском рату ипак су се нови типови тенкова и авиона знатно разликовали од оних из 1918 године, јер су имали посве нове техничке особине па, према томе и друге тактичке и оперативне могућности. Нови тенкови су имали далеко већи радијус дејства, јачи оклоп и наоружање са свим модерним средствима везе. Насупрот томе, Немци су више под утицајем из иностранства, а нарочито на основу студија енглеских војних писаца Фулера и Лидел Харта него по својој интуицији, учили да се довољним масирањем тенкова формираним у дивизије, корпусе и армије и потпомогнутим ваздухопловном флотом, може постићи тактички, а одмах затим и оперативни пробој непријатељског фронта. Такав начин њихове употребе довео је не само до уништења француске Северне групе армија генерала Бијота, капитулације белгиске и холандске војске и до повлачења енглеске војске са европског копна на Британска Острва, већ и до пропасти француске војске уопште, од које се Француска ни данас није опоравила.

Међутим, начин употребе немачких оклопних јединица из почетка прошлог рата, нарочито због нарастања противтенковске одбране, претрпео је у току рата знатне промене, иако првобитна могућност, у одређеној ситуацији, ипак и даље постоји. Наиме, тенкови су чешће употребљавани тако да је један њихов део, поред артиљерије, подржавао напад пешадије у циљу извршења тактичког пробоја, док се други део ангажовао као покретна оклопна група у циљу проширења пробоја у оперативним размерама.

И Народноослободилачки рат је показао да се партизанске јединице, не могу и не смеју утерати у старе организациске, тактичке

и оперативне оквире. То би било и сувише опасно. Као што смо већ изнели, партизански рат је захтевао јединице изграђене на посебним организационим принципима и са посебном формацијом. Партизанска дејства не трпе статистику (према томе и статичку одбрану), крутост, повезаност фронтава, фронталне акције, разне врсте шаблона, итд. итд. Она су могла бити успешна само ако су оличавала динамичност, покретљивост, маневар, провлачење, изненађење, сталну промену форми дејстава, спровођење акција у неубичајено време, по тешко проходном земљишту, итд. итд.

У случају примене нуклеарних средстава класичне организационе (тактичке и оперативне) методе мораће се такође изменити. Мораће се усвојити такве форме које ће омогућити већу самосталност мањих јединица, растреситост на бојишту са мањом повезаношћу и крутошћу фронтава, а већом дубином борбеног поретка, брзу концентрацију и децентрацију а у вези с тим већу брзину и покретљивост јединица, чешћу примену ноћних покрета и дејстава, јаче коришћење покривеног и испресецаног земљишта (брда, планине, крас), боље коришћење природних заклона и већу примену фортификације, а у вези са свим напред изнетим већу иницијативу старешина.

Савремене продукционе снаге омогућавају да се наоружање и остала ратна материјална средства производе не само у великим ма-сама, већ да се оне и врло брзо мењају. У веома кратким размацима појављују се све новија техничка средства за која треба наћи и нове организационе оквире и форме. Као што се врше разни технички опити тако морају да се врше и организациски опити, јер се теориске поставке морају и на томе пољу испробати на пракси. Само на тај начин моћи ће се доћи до правилних решења. Природно да све то има стални утицај на тактику, оперативку и стратегију, условљавајући непрекидне измене и допуне у одређеним поступцима.